

svaki, kome je do prave znanosti. Shvaćam to uznemirenje, ali ne očajavam. Počinjem i druge hrabriti, kada mislim: »Tu je Crkva«.

Da, tu je Crkva. Tu su njezini **crkveni redovi**, koji mogu sutra ono postati, što su bili u srednjem vijeku veliki samostanski redovi.

Redovnički zavjeti — koje su loše upućeni filozofi prikazivali kao nesocijalne — podati će nam stalni broj dragovoljnih radnika, koji ne će trebati da misle na dnevni kruh, niti će nad njima ekonomski utez kako to visi nad ocem obitelji. Ekonomsko pitanje ne će rastresti »čistu ljubav« ovih učenjaka u njihovu istraživanju, niti će u otkriću im oduzeti »čistu ljubav«, koja je prvi uvjet svakoga uspjeha.

Kad je čovjek položio zavjet siromaštva, ne treba da sebe pita na svakom koraku: »Što će mi donijeti?« Njemu je dosta, da otkrije istinu.

Istina redovnička kultura uzdržaje redovnike u uskom odnosu s latinskim jezikom, te je on za nje nešto živa. Krupni folijatni, zaprašeni arhivi, koji nam pripovijedaju ogromnu povijest srednjeg vijeka, ne zastrašuju te redovnike. Tu su oni veseli.

Ja se ne bih ni malo začudio, kad bi oko g. 1950. najglasovitiji specijaliste za povijest srednjeg vijeka bili upravo — redovnici. Ta već sada eno Benediktinci od Ligugé (koji se preseliše u Chevotonge) najavljuju spise i dokumente neusporedive vrijednosti. Kako će to tiskati?

Onaj će dan, kad bude izjavio lajički svijet, da nije kadar, e bi odgovorio na to pitanje, kazati redovnici: Zar mi nemamo braće, koja će biti i tipografima, da tako mognemo objelodaniti učene radnje?

Tako će eto učenjačka redovnička udruženja riješiti modernu intelektualnu krizu.

NAŠE PISMO IZ NJEMAČKE.

1. Filozofija u Njemačkoj.

Glavno je obilježje današnje filozofije u Njemačkoj: pristaje uz teoriju spoznaje, koja je protivna Kantizmu. Ovaj je preokret izvela nada sve tako zv. fenomenologička škola, koju je osnovao Edm. Husserl. Lozinka je ove teorije »priznanje objekta« (Wendung zum Objekt). To je prvi korak, kojim se priznaje objektivitet istine, dakle sasama protivno nego li zagovara psihologizam i subjektivizam. To je najžešća borba protiv neobjektivne istine ili subjektivizma.

No i ovi filozofi upadoše većinom u neki platonizam ili augustinizam »vječnih istina« (veritates aeternae) i tako se približiše nekom novom transcendentalnom idealizmu. Jedna druga skupina fenomenologâ ide dalje u pitanju zbilje. Uistinu i leži sva kriza današnje filozofije u pitanju o teoriji spoznaje, jer je tu neizbježiv sudar s kritičkim metodama realnih znanosti. No upravo tako i na tom putu ova se filozofija približaje kršćanskoj filozofiji i sve više i više.

Još jedno treće obilježje današnje filozofije. Filozofi za puštaju Kantovu formalističku etiku i priztaju uz materijalnu etiku. Tu treba spomenuti Maxa Schelera i Dietricha v. Hildenbranda. Dakako kod te materijalne etike (koja kao i kršćanska etika poznaje i ima sistem etičkog sadržaja) još se mnogo govori o vrijednosti (Wertgedanke) i upravo glede te vrijednosti još nije stvar na čistu. Ipak se kod ove skupine barem to vidi, da joj je temelj vrijednosti sve više u bitku. Tu se dakle možemo nadati, da će se sve više približiti kršćanski filozofi i moderni, ako prvi pođu s ovima u jači dodir lični ili budu imali pred očima ovaj pokret modernih filozofa.

Ali ni Kantove škole nijesu više stare škole. Pavao se Natorp vođa marburške škole, u svojem zadnjem djelu »Praktische philosophie« vraća sasama k starom metafizičnom stanovištu o bitku. Dakako da je metafizika bitka, ako ćemo tako reći, nešto panteistički orijentirana, i ako Natorp polaže veliku važnost na kršćanski pojam o Bogu. Ipak je vazda od neke važnosti, što najvažniji Kantovac iza Cohena u svojem glavnom djelu opet postavlja sve probleme stare kršćanske metafizike. Među mladim silama osobito Nikolai Hartmann (Marburg) i Heinz Heimsoeth (Königsberg) ili otvoreno napuštaju Kantov sistem kao takov ili svijesno traže spojne crte između moderne filozofije i kršćanske skolastike.

I Keyserling jako upliviše na šire slojeve. On nekako nametljivo traži spoj s katolicizmom. Jesenske konferencije u Darmstadtu, koje on drži već nekoliko godina, voze sve više i više u katoličkim vodama. Tu moramo počekati, da vidimo da li je tu i nešto više nego li moda, jer su spoznajno-teoretski temelji Keyserlingova mišljenja još uvijek jako Kantovski.

I specifično vjersko-filozofski pravci moderne filozofije približaju se (osobito svojim fenomenološkim napuštanjem) lagano katoličkom shvaćanju. O tome nam jamči činjenica, što katolička književnost sve više prodire u protestanske krugove i jesenske su konferencije katoličkih akademskih saveza postale konferencije, koje daju pravac duhovnom životu Njemačke. Ove pak konferencije iznose pozitivno i živo blago kršćanske filozofije i teologije.

2. Položaj i raspoloženje njemačkih protestanata prema katolicima.

U nekim su krajevima i gradovima jaki prelazi protestanata u katoličku Crkvu. Ipak se pretjeruje, kad se govori o »katol. valu u Njemačkoj« ili o »silnom porastu rimske moći u javnom životu«, čak o »rimskoj propagandi« i t. d. Uistinu postoji neki preokret kod izobraženih krugova u Njemačkoj. No taj se preokret ne pokazuje prelazima u kat. Crkvu, nego sastoji u tome: izobraženi krugovi njemački sada ne omalovažuju katoličku Crkvu kao nekoć ili prije; oni u velike cijene katoličku Crkvu, jer se ona pokazala tako čvrstom i karakternom u ratno i poratno doba te je odolila svim kušnjama vremena. Za sada je to čisto akademsko i teoretsko poštivanje, koje dakako susrećemo u parlamentarnim izjavama, predavanjima i novinama. Ovo se »katolisirajuće raspoloženje« ograničuje na tako zv. »novoprotestante«. Veliko mnoštvo još religioznih i »vjernih« staroprotestanata (ortodoksnih pietista ili »zajednica«) goji stare predsude protiv Rima i papi i govori mnogo o tobožnjoj »proturevoluciji«. Tu spominjem na prvom mjestu »evangelički savez« (Evang. Bund) s brojnim svojim tiskanicama i skupštinama. Takav je i berlinski »Reichsbote«. Još veći upliv maju brojni nabožni sedmični ili nedjeljni listovi, koji većinom jako zasjecaju i u crkveno-politički život. Takav je n. pr. sedmični list »Licht u. Leben«, koji izlazi u Elberfeldu i uređuje ga župnik Gauger, a raširen je u 100 tisuća istisaka po svojoj Njemačkoj. Ovaj list gotovo u svakom broju napada papu, biskupe, kat. svećenike, kat. ustanove, vjerske dogme¹⁾.

Bolji protestanski časopisi izbjegavaju ovaj ružni ton. No njih uznemiruje javno mnijenje, koje je u prilog katoličkoj Crkvi. Protestanti su se brinuli prije revolucije, da katoličke redove ograniče u njihovu radu i da je rijetko koji katolik dopro do višeg mjesta u državnoj službi. To će se sada ređbi promijeniti i stoga se stalno protestanske skupine čute u pogibelji. Boje se e nijesu dorasle slobodnoj utakmici i stoga se tuže na »političko prodiranje katolicizma« ili centruma. Ovo smo doživjeli za zadnjih izbora državnog kančilira. Tu se vikalo, kako će Rim sve osvojiti i njemačke duše opet zarobiti. Katolicima su i to predbacili, što cen-

1) Ovo navodimo kao primjer te rabote. Taj list piše: »Mi se ne borimo protiv Rima, niti protiv katolikâ. Mi priznajemo katoličkoj Crkvi jednaki položaj kao evangelističkoj, ali pitamo Germaniju (list centruma u Berlinu): Da li ona priznaje jednaki položaj evangelističkoj crkvi kao i katoličkoj? To je odlučujuće pitanje. Da ili ne?« (Licht u. Leben 12, 4, 1925, br. 15).

Ovo dvoznačno pitanje postavlja ovaj list već od više godina ponovno, a ne će nikada da navede, kako mi katolici zavda navedosmo u odgovoru razliku između vjersko-dogmatske i državno-gradanske ravnopravnosti (tolerancije). Time taj list hoće da dokaže svojim protestantima, kako su »Rim«, Vatikan, Isusovci, hijerarhija velika pogibelj po Njemačku i tako tobože katolička Crkva snuje protureformaciju.

trum ide u parlamentu skupa sa socijalistima. Zaboravljaju ti ljudi, da centrum ide sa socijalistima i ne propušta niti se odriče katoličkih načela, a veća je pogibelj, gdje katolici idu skupa s protestantima i ne štite svoje vjerske interese i čak u načelima popuštaju za volju sloge s protestantima.

3. Socijalni položaj u Njemačkoj.

Godina je 1924. bila godina tako zv. deflacije. Godina je 1923. svršila tako, da je njemačka valuta postala stabilna. Posljedica je toga bila oskudica u novcu i dosljedno skupoća kredita. Još i sada plaćamo za najniži kredit barem 10—15%. Inflacija je porušila većinom stari imetak. Time je nastala odgoda poreza. Sve je to štetno djelovalo na nadnice kao i neposredni gospodarstveni prihod. Veliki porezi na prihode i dohotke sprječuju gospodarstvo i kupnju. S druge su strane porezi na obrt povećali trošak kućanstva za 30—40% prema dobi prije rata. Dnevnice i plaće, osobito nižih činovnika, jedva su dostigle one iz dobe mira, pa u nabavi zaostaju još znatno, za 1/3 više nego li u doba mira.

Usljed poskupljenja životnih namirica i proizvoda u nutarnjosti zemlje smanjio se i njemački izvoz, pa je stoga bilanca njemačke trgovine postala pasivna, ako se se usporedi s normalnim stanjem.

G. 1926. početi će isplata reperacija i doći će do svog vrhunca g. 1929. Teško je danas kazati, da li će se onda održati njemačka valuta i time njemačko gospodarstvo. Za svaki slučaj već sada ne će njemačke banke da se upuštaju u dulje poslove, ako nijesu pokriveni zlatnom markom.

Jasno je, da se nije moglo ništa važnije učiniti na polju socijalne politike pomoću zakonodavstva. Ta gospodarstveni je život tako nesiguran i jedva smo prebrdili perijodu, u kojoj je novac neprestano mijenjao svoju vrijednost. Ipak je već više godina u pripremi zakonska osnova o osiguranju nezaposlenih osoba, pa će se iznijeti doskora pred parlamenat. Nezaposlenost je doduše sada ograničena, ali se opet amo tamo javlja i u većem opsegu. Osobito računaju vođe narodnog gospodarstva na pogibao, koja će nastati kada reperacije budu u jeku i kad će ponovno pasti zaposlenost u nutarnjosti zemlje. Nekoji računaju i na to, da će nastupiti iseljivanje i sve veće i veće.

Ovaj je položaj prisilio u prošloj perijodi, da se je u koječem i socijalno osiguranje promijenilo, osobito osiguranje invalida i osiguranje starosti (kod ovog se plaćanje rente oslanjalo na sistem pokrivanja kapitala). I to je važno, što su glavnice invalidskog osiguranja uslijed inflacije sasna propale, pa će se stoga pristupiti ovom načinu i redu. I na drugim se područjima osiguranja, n. pr. kod osiguranja roditelja, moralo napustiti načelo jednakosti plaće i nagrade (Leistung u. Gegenleistung), pa se prihvatio više manje

sistem državne potpore. Tako se ide za novim poretkom svega našeg socijalnoga osiguranja.

Nevoljno se stanje neprestano mijenja i vazda se javljaju nove skupine osiromašenih ljudi. To je uzrok te je stvoren gotovo preveliki broj zakonâ, koji žele doskočiti tom stanju. Tako je naredbom 13. 2. 1924. jedinstveno uređen položaj javne dobrobiti i odslije se posebni uredi dobrobiti (pokrajinski i okružni) brinu za svu javnu dobrobit. Slično je zakon 9. 7. 1922. (Reichs-Jugend-Wohlfahrts-Gesetz) uređio brigu oko mladeži.

Između radnika i poslodavalaca nije došlo do kakvog izvanrednog nemira. No izišlo je na površinu već dugo nepoznato nastojanje poduzetnikâ, e bi oni opet zagospodarili pri poslu. Loš je gospodarstveni položaj omogućio gospodarima te su prekinućem posla izbacili neovisne svoje radnike. Ta je stvar bila došla tako daleko, pa su njemački biskupi u brojnim župničkim konferencijama ustali protiv toga. Važno je i to, što se opet raspustila tako zvana središnja radna zajednica, u kojoj su od g. 1918. bili zastupani savezi poduzetnikâ i radnikâ, da zajednički rade oko svog interesa.

Zakoni su se iz poratne dobe, osobito zakon o obrtnim vijećnicama, polagano i bez vanjskog isticanja uveli lagano u život. Naravno radnici još ni iz daleka svi ne priznaju tim zakonima smisao kršćanskog gospodarstva, ali ipak te uredbe nijesu više samo zastupstva interesâ, koja hoće da postignu što povoljnije dnevniće i uvjete rada. Isto je tako i privremeno državno gospodarstveno vijeće znatno izgubilo upliv. Stoga su se i nade, koje su ljudi polagali iza rata u tako zvani staleški razvitak njemačkog gospodarstva kao savremeni nastavak starih cehova i udruženja, sasna rastrijeznile, i ako nijesu potpuno pokopane. Tu se pokazalo, da bi mogli egoistički instikti nadvladati interese zajednice. Stoga se kuša sada, kako bi se opet digla politika do svog primata iznad gospodarstva.

Općenito govoreći moći ćemo steći bistru sliku o socijalnim i gospodarstvenim prilikama Njemačke tekar onda, kad ćemo moći uočiti djelovanje reperacijâ prema Davesovu planu. Ta i neposredna socijalna sredstva, kao radno vrijeme 8 satnog dana, pitanja osiguranja, opseg zaštite, moći će se odrediti napokon samo na temelju životnih i radnih odnošaja.

S.

